

Sürdürülebilir Tüketim Çalışmalarının Pazarlamadaki Rolü: Bibliyometrik Analiz (2000-2023)

Şerife Kazancı SUNAOĞLU¹

Öz

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
20.08.2023

Kabul Tarihi
08.09.2023

DOI
10.53306/klujfeas.1346866

JEL Code
M31, M39

Son yıllarda, nüfus, çevre ve kalkınma sorun üçlüsüne tüketim unsurunun da eklenmesiyle sürdürülebilir tüketime yönelik araştırmalar daha önemli hale gelmiş bunun sonucunda da çalışma sayısı ciddi oranda artmıştır. Bu araştırmanın amacı pazarlama alanındaki sürdürülebilir tüketim araştırmalarının gelişimini izlemeyi ve kilit yazarları ve ortak yazarlık ağını belirleyerek, sürdürülebilir tüketim literatürünün bütünsel bir görünümünü ortaya koymaktır. Bu kapsamda araştırmada sürdürülebilir tüketimle ilgili Web of Science (WoS) veri tabanında taranan 916 araştırma makalesi VOSviewer programından faydalanılarak bibliyometrik haritalama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İnceleme bulguları tanımlayıcı (yıllara göre trendler) ve bibliyometrik haritalama başlıkları (yazar, ülke, dergi, atıf, anahtar kelime) altında sunulmuştur. Bulgulara göre makale sayısında 2019 sonrasında önemli bir artış olduğu, en çok makalenin ABD’deki araştırmacılar tarafından yazıldığı, makalelerin daha çok Sustainability dergisinde yayınlandığı, en çok atıf alan çalışma Iris Vermeir ve Wim Verbeke’ye ait olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sürdürülebilir tüketim konusunda ileride araştırma yapacak araştırmacılara özellikle temel kaynak, yazar iş birliği, konu ve dergi seçiminde yol göstermesi beklenmektedir. Çalışma pazarlama alanındaki sürdürülebilir tüketim literatürün gelişimini izlemek ve alandaki değişimleri anlamak için önemli bir kaynak olarak kullanılabilir.

Anahtar sözcükler: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir tüketim, yeşil tüketim, bibliyometrik haritalama, VOSviewer

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gümrük İşletme Bölümü, serifekazanci@bayburt.edu.tr, ORCID:0000-0001-5907-589X

The Role of Sustainable Consumption Studies in Marketing: Bibliometric Analysis (2000-2023)

Şerife Kazancı SUNAOĞLU²

Abstract

In recent years, with the addition of consumption to the triad of population, environment, and development problems, research on sustainable consumption has become more important, and as a result, the number of studies has increased significantly. This study aims to track the evolution of sustainable consumption research in the field of marketing and to reveal a comprehensive overview of the sustainable consumption literature by identifying key authors and co-authorship networks. In this context, 916 research articles on sustainable consumption scanned in the Web of Science database were examined using the bibliometric mapping method using the VOSviewer program. The findings are presented under descriptive (trends by years) and bibliometric mapping headings (author, country, journal, citation, keyword). According to the findings, it was determined that there was a significant increase in the number of articles after 2019, most articles were written by researchers in the USA, the articles were mostly published in the journal Sustainability, and the most cited study belonged to Iris Vermeir and Wim Verbeke. The study is expected to guide future researchers on sustainable consumption, especially in the selection of primary sources, author collaboration, topics, and journals. The study can be used as an important source to follow the development of sustainable consumption literature in the field of marketing and to understand the changes in the field.

Keywords: Sustainability, sustainable consumption, green consumption, bibliometric mapping, VOSviewer

Article Type

Research Article

Application Date

20.08.2023

Acceptance Date

08.09.2023

DOI

10.53306/klujeas.1346866

JEL Code

M31, M39

² Assistant Professor, Bayburt University, Faculty of Applied Sciences, Department of Customs Business, serifikazanci@bayburt.edu.tr, ORCID:0000-0001-5907-589X

Giriş

Son yıllarda çevreyi ve insan yaşamını tehdit eden çevre sorunlarındaki artışla birlikte sürdürülebilirlik ve çevrenin korunmasına yönelik faaliyet ve uygulamalarda önemli artışlar olmuştur. Söz konusu çevresel sorunlar ve bozulmalar artan bir şekilde kamuoyunun dikkatini çekmektedir; bununla birlikte, çevresel kaygıdaki artışa paralel olarak sürdürülebilir ürün tüketimine de büyüme eşlik etmektedir (Testa vd., 2021). Başka bir ifade ile tüketim için sürdürülebilirlik stratejilerinin öneminin ve kullanılabilirliğinin fark edilmesiyle birlikte, çevre yanlısı tüketicilerin sayısında da artışlar olmuştur. Bu artışlara paralel olarak sürdürülebilir tüketim araştırmalarına yönelik ilgi her geçen gün artmaktadır. Yaklaşık 25-30 yıldır somut bir çalışma alanı olarak varlığını sürdüren sürdürülebilir tüketim araştırmaları, günümüzde daha sistematik ve çeşitli bir alan haline gelmiştir (Liu vd., 2017). Literatürde özellikle son yıllarda çevre ekonomisi, sosyoloji, sosyal psikoloji ve pazarlama gibi farklı disiplinlerden araştırmacılar tüketim pratiklerini analiz etmekte ve bunları sürdürülebilir hale dönüştürmek noktasında çeşitli öneriler sunmaktadır (Haider vd., 2022). Dolayısıyla sürdürülebilir tüketim literatürü farklı disiplinlerinin yanı sıra toplumu da ilgilendiren önemli çalışma alanlarından birisi olarak her geçen gün büyüyen önemli bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dikkatler, sürdürülebilir tüketim teorisi oluşturma ve farklı bağlamlarda ulusal ve uluslararası alanda uygulanabilirlik konusuna odaklanmaktadır (Liu vd., 2017). Dolayısıyla zaman zaman sürdürülebilir tüketime ilişkin artan ve yenilenen literatürün değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda literatürde son yıllarda sürdürülebilir tüketim çalışmalarını inceleyen farklı kriter ve tekniklerle yürütülmüş olan geleneksel ya da sistematik inceleme çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bir grubunu da bibliyometrik çalışmalar oluşturmaktadır. İlerleyen bölümlerde daha detaylı sunulduğu üzere ulaşılabilen kaynaklar kapsamında sürdürülebilir tüketim konusunda son yıllarda yürütülmüş olan beşi uluslararası (Liu vd., 2017; Corsini vd., 2019; Araujo vd., 2021; Haider vd., 2022; Vegura vd., 2022) üç tanesi ulusal (Eren & Şengün, 2022; Savaş Alma, 2022; Özen & Yavaş, 2022) olmak üzere toplam sekiz çalışmaya ulaşılabilmektedir. Çalışmalar kapsadıkları yıl, veri tabanı, tarama terimleri, kısıtları, ulaştıkları çalışma sayısı ve türleri ve analizde tercih ettikleri yazımlar yönüyle farklılaşmaktadır.

Bu bilgiler kapsamında çalışmanın amacı pazarlama alanında sürdürülebilir tüketim araştırmalarının günümüze kadar gelişimini izleme, trend konuları, önemli çalışmaları ve katkı sağlayan önemli yazarları belirleyerek, sürdürülebilir tüketim literatürünün bütünsel bir görünümünü ortaya koymaktır. Çalışmanın amacına uygun olarak daha önceki bibliyometrik çalışmalarda göz önünde bulundurarak bu çalışmada Web of Science veri tabanı özelinde aşağıdaki araştırma sorularına (AS) cevap aranmaktadır;

AS1: 2000-2023 yılları arasında sürdürülebilir tüketim konusunda yayınlanan makalelerin yoğunluğu ve yıllara göre dağılımı nasıldır?

AS2: Bu makalelerin yayınlandığı dergilere ve ülkelere göre dağılımı nasıldır?

AS3: Sürdürülebilir tüketim konusunda literatüre en çok katkı sağlayan yazarlar kimlerdir?

AS4: En çok atıf alan makaleler ve yazarlar hangileridir?

ASS: Makalelerde sıklıkla birlikte kullanılan anahtar kelimeler nelerdir? Bu anahtar kelimelerin yıllara göre değişimi nasıldır?

Bu çalışmanın daha geniş bir zaman dilimini ele alması, özellikle son iki yılda sayıları artan çalışmaları da kapsamı, birden fazla farklı arama terimleri kullanılarak daha fazla çalışmaya ulaşılması ve en önemlisi pazarlama özelindeki çalışmaların dahil edilmesi gibi çeşitli yönlerden önceki bibliyometrik çalışmalardan farklılaşmaktadır. Özetle daha kapsamlı ve güncel olması nedeniyle özellikle pazarlama alanında sürdürülebilir tüketim konusunda ileride araştırma yapacak araştırmacılara konu, temel kaynak ve dergi seçiminde yol göstermesi beklenmektedir.

Çalışmanın geri kalanı şu şekilde planlanmıştır. Öncelikle sürdürülebilir tüketimin kavramsal çerçevesi ve bu konuda daha önce yapılmış olan bibliyometrik çalışmalar sunulmaktadır. Ardından yöntem başlığı altında çalışmada veri toplamada izlenen adımlar, uygulanacak olan analiz ve yazılım hakkında bilgi sunulmaktadır. Üçüncü bölümde bibliyometrik analiz ve VOSviewer yazılımından elde edilen haritalar ve bulgular sunulmaktadır. Son olarak dördüncü bölümde, geçmiş, şimdiki ve gelecekteki sürdürülebilir tüketim araştırması temaları ve yönlerine vurgu yaparak sonuçlar tartışılmakta, çalışmanın sınırlılıkları ifade edilmekte ve gelecek çalışmalar için öneriler ile sonlandırılmaktadır.

1. Sürdürülebilir Tüketim Kavramı ve Bibliyometrik Araştırmalar

Sanayi devriminden sonra hızlı ve bilinçsiz tüketimin artmasıyla doğal kaynaklar tükenmeye başlamıştır. Yaşamın devamlılığı açısından doğal kaynakların korunması gerekliliği ortaya çıkmış bu da özellikle tüketim alanında sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkarmaya başlamıştır (Kazancı Sunaoğlu, 2022, s.184). Günümüz koşullarına geldiğinde artan aşırı kaynak tüketimi, kirlilik, küresel ısınma ve küresel salgın hastalıklar (kovid 19) ile birlikte çevreye yönelik endişelerin artmasıyla sürdürülebilir tüketim daha önemli hale gelmiş ve getirilen birtakım uygulamalarla bazı durumlarda zorunluluk haline gelmeye başlamıştır.

Sürdürülebilir tüketime yönelik literatürde çok sayıda farklı tanıma rastlamak mümkündür. Sürdürülebilir tüketim kavramı ilk olarak Oslo Sempozyumunda (1994) tanıtılmış ve “yaşam döngüsü boyunca doğal kaynakların, toksik maddelerin, atık ve kirletici olan emisyonların kullanımını en aza indirilerek gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan, ihtiyaçlara cevap veren ve daha iyi bir yaşam kalitesi sağlayan mal ve hizmetlerin kullanımı” olarak tanımlanmıştır (UNEP, 2010). Quoquab ve Mohammad (2020) yapmış oldukları çalışmada sürdürülebilir tüketime dair seçilmiş 27 farklı tanıma incelemişler ve araştırmacıların sürdürülebilir tüketimin farklı yönüne odaklanarak farklı şekilde tanımlama yaptıklarını tespit etmişlerdir. Örneğin bazı araştırmacılar (Lee, 2014) tüketimin ekolojik ve sosyal sorumlu yönüne vurgu yaparken bazıları (Hornibrook vd., 2015) temel ihtiyaçları karşılayarak yaşam kalitesini artırmaya yönelik tüketim vurgusu yapmaktadır. Bazı araştırmacılar (Hornibrook vd., 2015; Lorek & Fuchs, 2013; Wolff & Schonherr, 2011) sürdürülebilir tüketimi çevresel perspektiften ele almakta ve doğal kaynakların aşırı kullanımının ve israfın azaltılacak şekilde tüketim modelinin sürdürülmesini savunmaktadırlar. Diğer taraftan bazı araştırmacılar (Bennett & Collins, 2009; Lee, 2014; Mont & Bleischwitz, 2007) ise gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmamaya odaklanmaktadır. Quoquab ve diğerleri (2019) ise

sürdürülebilir tüketimi çevresel refah, yaşam kalitesi ve gelecek nesillere gösteren özen olmak üzere üç temel unsuru içeren çok boyutlu bir yapıda kavramsallaştırmaktadır. Bir başka tanıma göre sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olup, ihtiyaçların karşılanmasında dünyadaki kaynakların sınırsız olmadığını göz önünde bulundurularak sürdürülebilirlik alanı içinde hareket etmeyi temel alan tüketim kalıbıdır (Akdoğan, 2023). Özetle ve en basit haliyle sürdürülebilir tüketim, mal ve hizmetlere çevre dostu bir şekilde yaklaşmak, satın almak ve tüketmek olarak tanımlanabilmektedir.

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir tüketimin öneminin artmasına paralel olarak bu alandaki çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Uluslararası literatürün yanı sıra ulusal literatürde de (Özdemir, 2021; Dursun vd., 2022; Özdemir & Sunaoğlu, 2023; Korkutay, 2023) bu konuda çalışmaların sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Sürdürülebilir tüketim çalışmalarının artmasıyla birlikte bu alandaki çalışmaların incelendiği literatür incelemesi çalışmalarının sayısı da son yıllarda artış göstermiştir. Bu kapsamda Tablo 1’de sürdürülebilir tüketim çalışmalarının bibliyometrik olarak incelendiği çalışmalara dair bilgiler sunulduktan sonra mevcut çalışmanın bilgileri sunulmaktadır. Ulaşılabilen kaynaklar kapsamında bugüne kadar sürdürülebilir tüketim çalışmalarını bibliyometrik olarak inceleyen beşi uluslararası üçü ulusal toplam sekiz çalışmaya ulaşılmıştır. İlgili çalışmalardan ilki 2017 yılında olup, birisi 2019, birisi 2021 ve beş çalışmanın da 2022 yılında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ancak çalışmaların kapsadıkları yıllar, taranan veri tabanları, arama terimleri, ulaştıkları çalışma sayıları ve kullandıkları yazılım programları farklılık göstermektedir. Liu ve diğerleri (2017) çalışması 1995-2014 yılları arasında Scopus veri tabanındaki sürdürülebilir tüketim çalışmalarını inceleyen ilk bibliyometrik çalışmadır. Corsini ve diğerleri (2019) çalışmalarında 2009-2018 yılları arasında Scopus veri tabanında taranan sürdürülebilir tüketim çalışmalarından sürdürülebilir tüketim uygulama teorisi belirten çalışmaları incelemişlerdir. Araujo ve diğerleri (2021) sürdürülebilir tüketimin tematik gelişimini ele aldıkları çalışmalarında 1999-2019 yılları arasında Web of Science veri tabanında yer alan sınırlı sayıda çalışmayı incelemişlerdir. Haider ve diğerleri (2022) 1976-2021 yılları arasında yayınlanan ve Scopus veri tabanında taranan 2289 sürdürülebilir tüketimle ilgili araştırma makalesini ve 14 literatür incelemesi çalışmasını incelemişlerdir. Bibliyometrik incelemenin yanı sıra bütüncül bir literatür incelemesi yapmışlardır. Vegura ve diğerleri (2022) 1999-2021 yılları arasında Web of Science veri tabanında taranan sürdürülebilir tüketim davranışı çalışmalarını inceledikleri araştırmalarında anahtar kelimeler olarak “sürdürülebilirlik ve tüketim” olarak seçtiklerinden az sayıda çalışma dahilinde analizlerini yapmışlardır. Eren ve Şengün (2022) çalışmalarında 2017-2022 (şubat) yılları arasında kısıtlı bir zaman diliminde yayınlanmış ve Scopus veri tabanında taranan çalışmaları bibliyometrik analiz çerçevesinde incelemişlerdir. Özen ve Yavaş (2022) ise sürdürülebilir tüketim ve üretim kavramlarını birlikte ele aldıkları çalışmada 2015-2022 (mart) yılları arasındaki çalışmaları incelemişlerdir. Son olarak Savaş Alama (2022) 1993-2022 yıllarını kapsayan sürdürülebilir tüketim ve çevre araştırmalarına yönelik bibliyometrik bir çalışma gerçekleştirmiştir.

İlgili çalışmalar göz önünde bulundurularak bu çalışmanın detaylarına karar verilmiştir. Tablo 1’de yer alan bu çalışmayla ilgili bilgilerin detaylı açıklamaları bir sonraki bölüm olan yöntem kısmında sunulmaktadır.

Tablo 1. Sürdürülebilir Tüketim Araştırmalarıyla İlgili Daha Önce Yürütülen Bibliyometrik Çalışmalar

Yazar-Yıl	Çalışma adı	Yıllar	Veri Tabanı	Anahtar kelimeler	Çalışma sayısı ve türü	Yazılım
Liu vd. (2017)	Understanding The Evolution of Sustainable Consumption Research	1995-2014	Scopus	“Sürdürülebilir tüketim”	630-araştırma makalesi	Bibexcel, Gephi
Corsini vd. (2019)	The Advent of Practice Theories in Research on Sustainable Consumption: Past, Current and Future Directions of The Field	2009-2018	Scopus	“Sürdürülebilir tüketim uygulama teorisi”	1519-araştırma makalesi	VOSviewer
Araujo vd. (2021)	Sustainable Consumption: Thematic Evolution from 1999 to 2019	1999-2019	WoS	“Sürdürülebilir tüketim”	264-araştırma makalesi	CitNetExplorer
Haider vd. (2022)	Sustainable Consumption Research and the Role of Marketing: A Review of the Literature (1976–2021)	1976-2021	Scopus	“Sürdürülebilir tüketim” /” çevreci tüketim” /” etik tüketim” /” sosyal sorumlu tüketim” / “yeşil tüketim”	2289 +14-araştırma ve inceleme makalesi	VOSviewer
Vegura vd. (2022)	Investigating Sustainable Consumption Behaviors: A Bibliometric Analysis	1999-2021	WoS	“Sürdürülebilirlik” ve “tüketim”	274-araştırma makalesi	SciMAT
Eren & Şengün (2022)	Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Üzerine Bibliyometrik Bir Çalışma	2017-2022 Şubat	Scopus	“Sürdürülebilir tüketim”	1341-tüm kaynaklar	R programı (Biblioshiny)
Özen & Yavaş (2022)	Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Anlayışına Yönelik Bir Bibliyometrik Analiz	2015-2022 Mart	WoS	“Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim”	1018-araştırma ve inceleme makalesi	Citespace, VOSviewer
Savaş Alma (2022)	Sürdürülebilir Tüketim ve Çevre Araştırmalarına Yönelik Bir Analiz	1993-2022	Scopus	“Sürdürülebilir tüketim” ve “çevre”	695-tüm kaynaklar	R Shiny
Bu çalışma	Sürdürülebilir Tüketim Çalışmalarının Pazarlamadaki Rolü: Bibliyometrik Analiz (2000-2023)	2000-2023 Temmuz	WoS	“Sürdürülebilir tüketim” /” çevreci tüketim” /” etik tüketim” /” sosyal sorumlu tüketim” /” yeşil tüketim” /” sorumlu tüketim” ve “pazarlama”	916-araştırma makalesi	Excel, VOSviewer

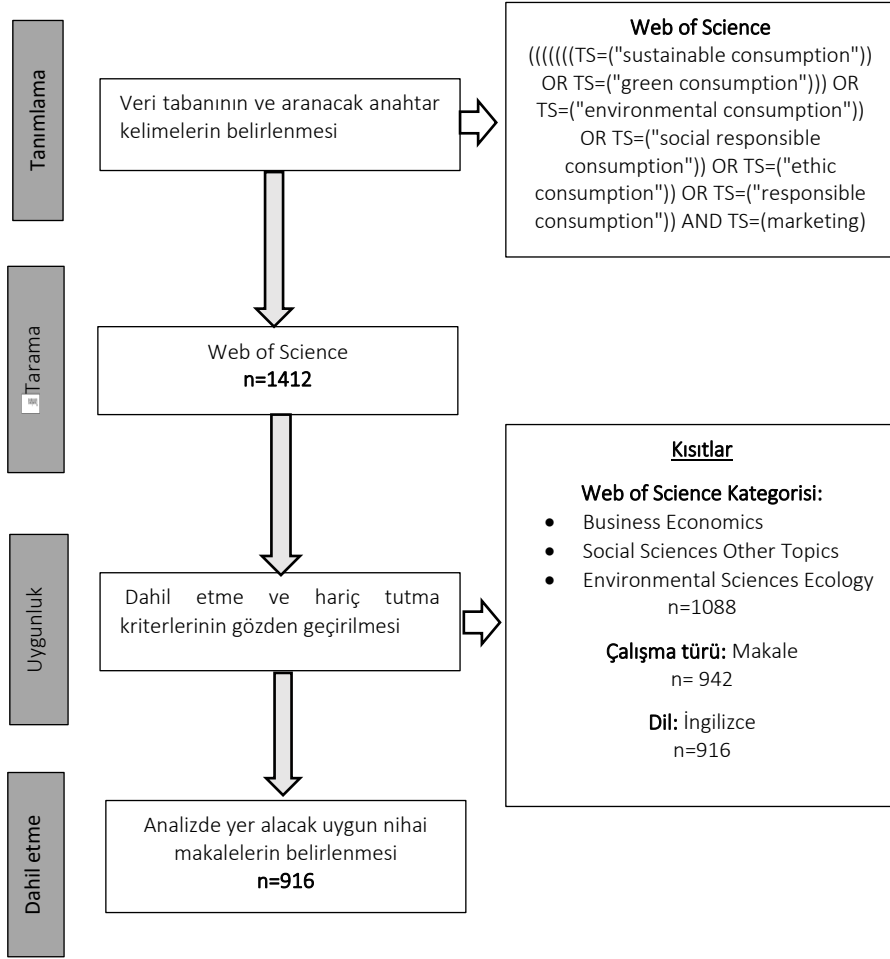
2. Yöntem

Bu çalışmanın amacı pazarlama alanında sürdürülebilir tüketim araştırmalarının günümüze kadar gelişimini izleme, trend konuları, önemli çalışmaları ve katkı sağlayan önemli yazarları belirleyerek, sürdürülebilir tüketim literatürünün bütünsel bir görünümünü ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda yaygın olarak kullanılan bir teknik olan bibliyometrik analiz yöntemi benimsenmiştir.

Bibliyometrik analiz, bilimsel bir araştırma alanının oluşumunu ortaya koymada, yayınların belirli yönlerini analiz edebilmede kullanılabilen nesnel ve nicel bir yöntem olup (Garfield, 1979; McCain, 1996) araştırmacılar açısından bilimsel iletişime yönelik çeşitli bulgular sunmaktadır. Bibliyometrik analiz ile araştırma alanının yapısı ya da kavramsal gelişimi haritalandırılabilen, yayınlar arası bilimsel iletişim analiz edilebilmekte ve gelecekteki araştırmalara bir yönelik öneriler geliştirilebilmektedir (Phulwani vd., 2020). Başka bir ifade ile bibliyometrik bulgular, araştırmacıların ilgili duydukları konunun literatürü keşfetmelerine yardımcı olmakta (Albort-Morant vd., 2017), alandaki en etkili çalışmaların belirlenmesini sağlamak ve sunduğu bu göstergeler vasıtasıyla gelecekteki araştırma yön verebilmektedir (Öztürk & Kurutkan, 2020). Özellikle son yıllarda belirli bir alandaki dinamikleri, eğilimleri ve etkili olan aktörleri ortaya koyabilmek için bibliyometrik yöntemlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 1’de bu çalışmada kaynakların taranması ve makalelerin tanımlanmasında izlenen süreç özetlenmektedir. Bibliyometrik analizin ilk adımı, araştırmanın amacına uygun veri tabanının belirlenmesidir. Bibliyometrik analiz eldeki mevcut bilgilerle sınırlı olacağından kullanılacak bilgi kaynaklarının güvenilir ve uygun olması gerekmektedir. Dolayısıyla ilk olarak taramanın yapılacağı veri tabanına karar verilmiştir. Özellikle sosyal bilimler alanında bünyesinde çok sayıda bilimsel çalışma barındırması ve dergilerin etki faktörüne göre sınıflandırılması imkânı sunması ve bibliyometrik analize uygun veri çıktıları sağlamasından dolayı Web of Science veri tabanının seçilmesine karar verilmiştir (Norris & Openheim, 2007; Albort-Morant vd., 2017; Waltman, 2016). Daha sonra hangi anahtar kelimelerin hangi bağlaçlarla aranacağına karar verilmiştir. Bu noktada önceki benzer çalışmalar (Liu vd., 2017; Haider vd., 2022) göz önünde bulundurularak kapsamlı bir tarama yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda 15.07.2023 tarihinde Web of Science veri tabanında “sürdürülebilir tüketim, yeşil tüketim, çevreci tüketim, sosyal sorumlu tüketim, etik tüketim, sorumlu tüketim” anahtar kelimeleri “ya da” bağlacı ile “pazarlama” anahtar kelimesi “ve” bağlacıyla, arama kriterleri “başlık, özet, anahtar kelimeler” olarak seçilerek taranmış ve 1412 çalışmaya ulaşılmıştır. Özellikle pazarlama ile ilişkili sürdürülebilir tüketim çalışmalarını kapsamı göz önünde bulundurularak Web of Science kategorilerinden pazarlamanın olabileceği ilgili olanlar seçildiğinde 1088 çalışma geriye kalmıştır. Çalışma türü olarak sadece makalelerin incelenmesine karar verildiğinde ilgili kısıtın uygulanmasıyla 942 makaleye ulaşılmıştır. Son olarak çalışma dili İngilizce olarak seçildiğinde geriye 916 makale kalmıştır. İlgili makale listesinde yer alan makale başlıkları gözden geçirilerek pazarlama ile ilişkisi kontrol edilmiş nihayetinde 916 makale ile araştırmanın analizlerinin yapılmasına karar verilmiştir.

Şekil 1. Kaynakların Taranması ve Tanımlanması Adımları

3. Analiz ve Bulgular

Çalışma için 916 makaleye ait gerekli veriler Web of Science veri tabanı üzerinden analiz için uygun formatlarda çekilmiştir. Çalışmada bibliyometrik haritalama için sıklıkla kullanılan VOSviewer yazılımı 1.6.19 versiyonu (van Eck & Waltman, 2023) ve tanımlayıcı analizler için ise Excel uygulaması kullanılmıştır. VOSviewer programı van Eck ve Waltman (2010) tarafından geliştirilmiş olup, belirli bir alanda yürütülmüş araştırmaların bibliyografik, ağ ve metin verilerini kullanarak doküman, anahtar kelime, atıf, ülke, yazar, kaynak, kurum gibi analiz birimlerinden yararlanarak ilgili literatürün haritalandırılmasını sağlamaktadır. Ücretsiz olması, kullanımın kolay olması nedeniyle özellikle uluslararası literatürde sıklıkla tercih edilmektedir (Arslan, 2022, s.35). Analiz sonucunda elde edilen bulgular tanımlayıcı genel

bakış ve bibliyometrik haritalamaya ilişkin analizler başlıkları atlında ilerleyen bölümlerde sunulmaktadır.

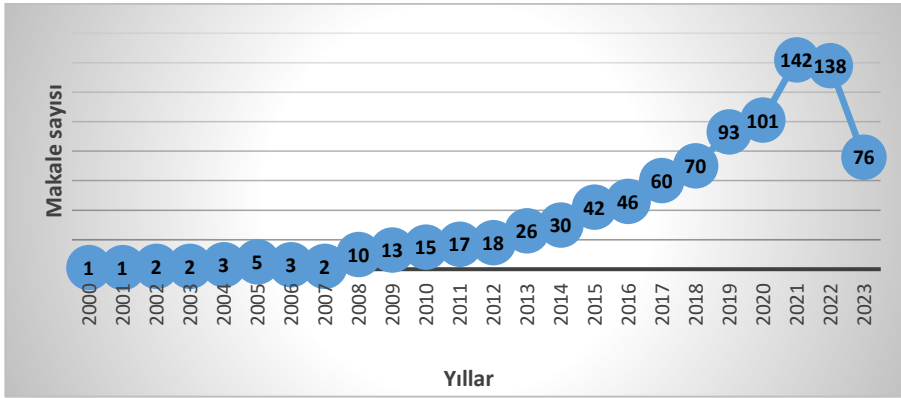
3.1. Tanımlayıcı Genel Bakış

Bu bölümde analize dahil edilen makalelerin tanımlayıcı bilgileri sunulmaktadır. Çalışmada üç farklı Web of Science kategorisinde yer alan 2000-2023 yılları arasında 86 farklı ülkede 1226 kurumdan 2472 farklı yazarın 264 farklı akademik dergide yayınlanmış olduğu 916 araştırma makalesi incelenmiştir. Ayrıca 916 çalışmaya ait 2825 anahtar kelime toplam 23626 atıf analize tabi tutulmuştur. İlgili verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

3.1.1. Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

İncelenen makalelerin yıllara göre dağılımları Şekil 2’de sunulmaktadır. Bu araştırmada incelenen makalelerden ilki 2000 yılında yayınlanmıştır. Özellikle 2008 sonrası sürdürülebilir tüketimin ilgi görmeye başladığı ve günümüze doğru özellikle son yıllarda ilginin giderek artmış olduğu söylenebilir.

Şekil 2. Makalelerin Yıllara Göre Dağılımı

En çok makalenin (142) 2021 yılına ait olduğu bunu 2022 yılı (138) takip ettiği görülmektedir. Özellikle 2019 yılında başlayan ve günümüzde etkileri hala devam eden covid-19 pandemisi sonrası konunun daha önemli hale geldiği söylenebilir. 2019 öncesinde yer alan 366 makale varken 2019 ve sonrasında 550 makalenin olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü tarih itibarıyla 2023 yılının temmuz ayında bulunulduğundan 2023 yılı sonunda makale sayısının (76) yıl sonunda daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu bulgular pazarlama alanında sürdürülebilir tüketime yönelik araştırmalara giderek daha fazla odaklanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla ilgili konunun son zamanlarda popüler olduğu ve ilginin arttığı söylenebilir.

3.2. Bibliyometrik Haritalamaya İlişkin Analizler

Bu kısımda sırasıyla incelenen makalelerin; yayımlandıkları dergilere göre dağılımı ve iş dergi birlikleri, yazarlara göre dağılım ve yazar iş birlikleri, ülkelere göre dağılım ve ülke iş birlikleri, kurumlara göre dağılım ve kurum iş birlikleri, sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler ve yayın ve yazarların atıf durumlarını değerlendiren analizlere dair bulgular sunulmaktadır.

3.2.1. Makalelerin Dergilere Göre Dağılımı ve Dergi İş birlikleri

Araştırma kapsamında değerlendirilen makalelerin yayınlanmış olduğu dergiler incelenmiştir. Bu çalışmada incelemeye dahil edilmiş olan 916 farklı makalenin 264 farklı akademik dergide yayınlanmış olduğu tespit edilmiştir. Bu geniş dergi yelpazesi, sürdürülebilir tüketim farklı alanlardaki araştırmacıların dikkatini çektiğini göstermektedir. Tablo 2’de incelenen çalışmaların sıklıkla yayınlanmış olduğu en az 10 makalenin yer aldığı dergiler sunulmaktadır.

Tablo 2. Sürdürülebilir Tüketim Konusunda Sıklıkla Yayın Yapılmış Dergiler

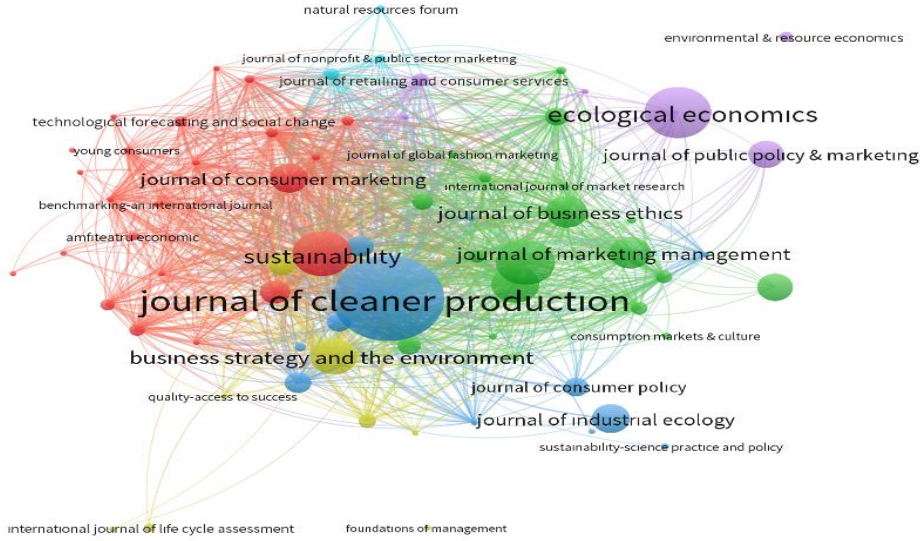
Dergi	n	%
Sustainability	124	13,54
Journal of Cleaner Production	88	9,61
International Journal of Consumer Studies	27	2,95
Business Strategy and the Environment	24	2,62
Sustainable Production and Consumption	18	1,97
Journal of Marketing Management	15	1,64
International Journal of Environmental Research and Public Health	14	1,53
Journal of Consumer Marketing	14	1,53
Journal of Macromarketing	14	1,53
Journal of Business Research	13	1,42
Resources Conservation and Recycling	13	1,42
Ecological Economics	12	1,31
Journal of Business Ethics	12	1,31
Psychology Marketing	12	1,31
Social Responsibility Journal	11	1,20
Australasian Marketing Journal	10	1,09
Journal of Strategic Marketing	10	1,09
Marketing Intelligence Planning	10	1,09

*İncelenen toplam 916 makaleye göre yüzde hesaplaması yapılmıştır.

En çok makalenin Sustainability dergisinde (124) yayımlandığı ikinci sırada ise 88 makale ile Journal of Cleaner Production dergisinin yer aldığı görülmektedir. Özellikle sürdürülebilir tüketim konusu, pazarlama ve tüketici davranışları ile ilgili dergilerin yanı sıra çevre, üretim gibi alanlarla ilgili dergilerde de ilgi görmektedir. Bu yönüyle sürdürülebilir tüketim konusunun disiplinler arası ele alınan önemli bir kavram olduğu ifade edilebilir.

Ayrıca çalışmada makalelerin yayınlandığı dergilerin bibliyografik eşleşme ağ haritası Şekil 3'te sunulmaktadır. İlgili ağ haritası görselinin elde edilmesinde VOSviewer programında kaynağın minimum doküman sayısı "3" ve minimum alıntılanma sayısı "0" seçilmiş nihayetinde bu eşik değeri sağlayan 72 farklı derginin almış oldukları atıf sayılarına göre ağırlıklandırılmasının yer aldığı ağ görseli elde edilmiştir.

Şekil 3. Dergi Bibliyografik Eşleşme Haritası

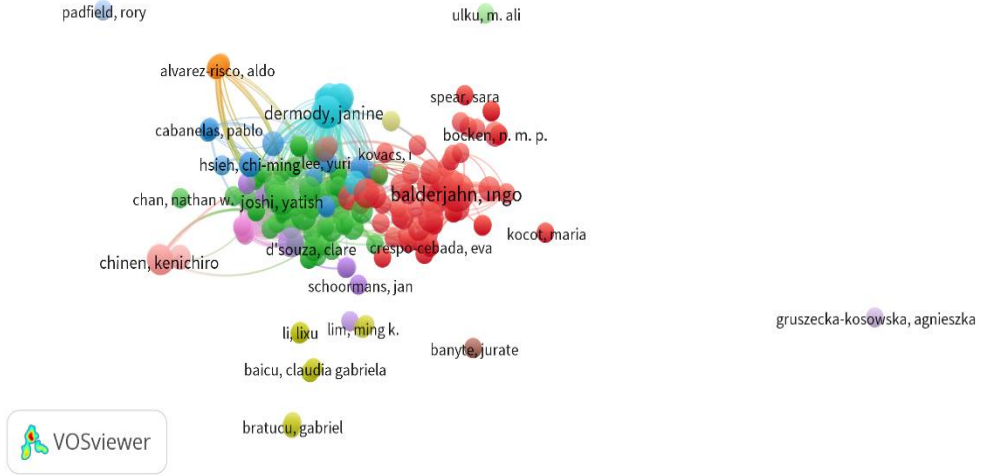

Şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere ilgili konuda en üretken dergilerin "Sustainability" ve "Journal of Cleaner Production" olduğu ifade edilebilir. Dergiler almış oldukları atıf açısından değerlendirildiklerinde en çok makalenin Sustainability (124 makale-1253 atıf) dergisinde yer almasına rağmen Journal of Cleaner Production (88 makale-3581 atıf), Ecological Economics (12 makale-1562 atıf), Journal of Business Research (13 makale-1276 atıf) dergilerinde yayınlanan çalışmaların daha çok atıf aldığı dikkat çekmektedir.

3.2.2. Makalelerin Yazarlara Göre Dağılımı ve Yazar İş birlikleri

Çalışmada incelenen makalelere en çok katkı sunan yazarların belirlenmesi ve bu yazarlarının iş birlikleri de ele alınmaktadır. Şekil 4'e sürdürülebilir tüketim üzerine makale yayınlayan yazarların ağ haritası sunulmaktadır. Esasında incelenen makalelerde yer alan 2472 farklı yazarın katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. İlgili ağ haritası görselinin elde edilmesinde VOSviewer programında yazarın minimum doküman sayısı "2" ve minimum alıntılanma sayısı "0" seçilmiş nihayetinde bu eşik değeri sağlayan 212 farklı yazarın yayınladıkları makale sayısına göre ağırlıklandırılmasının yer aldığı ağ haritası elde edilmiştir.

Şekil 4. Yazar Ağ Haritası

Sürdürülebilir tüketim konusunda en çok makale üreten yazar 7 makale ile Ingo Balderjahn'dır. Janine Dermody'nin 5, Nicole Koenig-Lewis'in 5 makalesi bulunmaktadır. 4'er makalesi bulunan 10 farklı yazar, 3'er makalesi bulunan 29 farklı yazar bulunmaktadır.

3.2.3. Makalelerin Ülkelere Göre Dağılımı ve Ülke İş Birlikleri

Sürdürülebilir tüketim araştırmalarında ülkelerin üretkenliği incelendiğinde 86 farklı ülkenin sürdürülebilir tüketim konusunda makale yayımlandığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda ilgili alana katkı sağlayan ülkeleri Tablo 3'te sunulmaktadır.

Sürdürülebilir tüketim konusunda yayınladıkları makale sayılarına göre ülkelerin dağılımları incelendiğinde ilk sırada ABD (129) ikinci sırada Birleşik Krallık (125) üçüncü sırada Çin'in (114) geldiği görülmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir tüketim literatürünün gelişmesinde en çok katkısı ABD, Birleşik Krallık ve Çin'in sağladığı ifade edilebilir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri dikkate alındığında araştırmaların büyük çoğunluğunun (%61) gelişmiş ülkelerde, %38'inin gelişmekte olan ülkelerde ve sadece %1'i az gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ülkelerin İnsani Gelişme Endeksleri (İGE) dikkate alındığında en çok araştırmanın çok yüksek gelişmişlik sınıfında olan örneğin ABD, Birleşik Krallık, Almanya, Avustralya, İtalya, İspanya, Fransa, Malezya, Hollanda, İsveç, Polonya, Türkiye gibi ülkelerde (%73,8) olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada yüksek gelişmişlik sınıfında olan örneğin Çin, Brezilya, Vietnam, Güney Afrika, Endonezya, Tayland, Meksika, Mısır, Ukrayna gibi ülkelerde (%18,9) yapılan çalışmalar gelmektedir. Daha sonrasında orta gelişmişlik sınıfında olan örneğin Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Fas, Gana gibi ülkelerde (%7,1) yapılan araştırmalar bulunmaktadır. En az çalışma ise düşük gelişmişlik sınıfında yer alan Nijerya ve Sierra Leone'de (%0,2) gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Tayvan'dan 28 çalışma olmasına rağmen Birleşmiş Milletlerin ülkeyi tanımaması ve İGE'sinin hesaplanmamış olması nedeniyle herhangi bir sınıflandırmaya dahil edilememiştir. Çin ile olan durumları göz önünde bulundurulduğunda yüksek gelişmişlik sınıfında değerlendirilebilir.

Tablo 3. Sürdürülebilir Tüketim Araştırmalarına Ülkelerin Katkıları

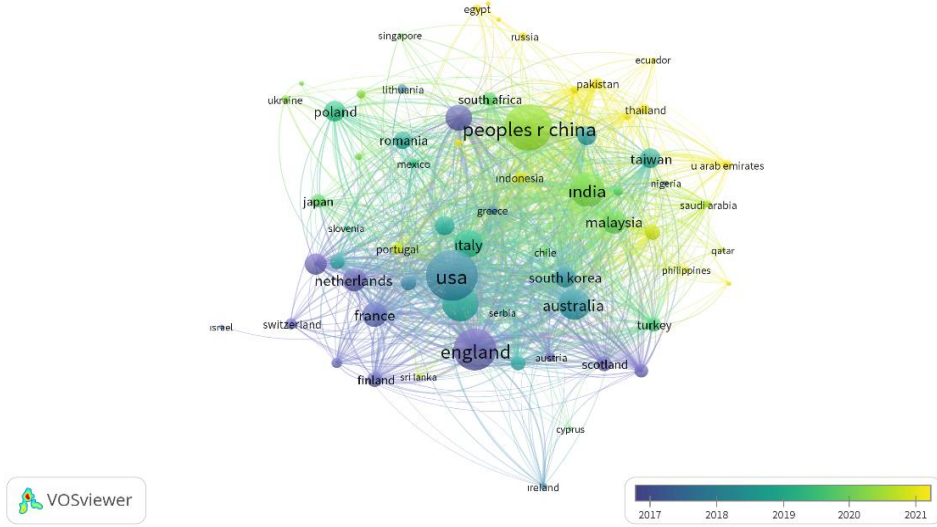
Sınıf	Ülke	n	Ülke	n	Ülke	n	Ülke	n
Gelişmiş (%61)	ABD	129	İsveç	31	İsviçre	11	Çek Cumhuriyeti	3
	Birleşik Krallık*	125	Tayvan	28	Portekiz	11	Kıbrıs	3
	Almanya	71	Kanada	26	Belçika	9	Slovenya	3
	Avustralya	56	Danimarka	18	Avusturya	8	İsrail	2
	İtalya	48	Finlandiya	18	Yunanistan	8	Singapur	2
	İspanya	44	Norveç	16	Litvanya	7	Estonya	1
	Fransa	38	Yeni Zelanda	16	Slovakya	7	Lüksemburg	1
	Hollanda	35	Japonya	14	İrlanda	5		
Gelişmekte Olan (%38)	Çin	114	Tayland	9	Peru	4	Gana	1
	Hindistan	66	Arap Emirlikleri	8	Sırbistan	4	Gürcistan	1
	Malezya	36	Meksika	7	Bulgaristan	3	Hırvatistan	1
	Polonya	30	Macaristan	6	Ekvador	3	Irak	1
	Güney Kore	29	Mısır	6	Arnavutluk	2	Kenya	1
	Brezilya	25	Ukrayna	6	Fas	2	Kosta Rika	1
	Romanya	22	Kolombiya	5	Katar	2	Kuveyt	1
	Türkiye	17	Rusya	5	Sri Lanka	2	Özbekistan	1
	Vietnam	17	Suudi Arabistan	5	Antigua ve Barbuda	1	Umman	1
	Güney Afrika	14	Şili	5	Arjantin	1	Ürdün	1
	Endonezya	11	Filipinler	4	Azerbaycan	1	Venezuela	1
	Pakistan	11	İran	4	Bosna Hersek	1		
	Az Gelişmiş (%1)	Bangladeş	8	Nijerya	2	Maldivler	1	Nepal
Sierra Leone		1						

*Birleşik Krallık altında İngiltere (96), Galler (14), İskoçya (17) birleştirilmiştir.

İGE'ye göre ülkelerin dağılımı: Çok yüksek gelişmişlik (%73,8), yüksek gelişmişlik (%18,9), Orta gelişmişlik (%7,1), düşük gelişmişlik (%0,2)-Tayvan'ın İGE değeri hesaplanmamış olduğu için hariç tutulmuştur.

Çalışmada ayrıca ülkelerin iş birliklerini incelemek amacıyla bibliyografik eşleşme ülkelerin ağ-zaman haritası oluşturulmuş ve Şekil 5'te sunulmuştur. İlgili görsel elde edilirken ülkenin minimum çalışma sayısı "2" olarak değerlendirilmiş bu eşik değeri sağlayan 65 farklı ülke yayınladıkları makale sayısına göre ağırlıklandırılmıştır.

Şekil 5. Bibliyografik Eşleşme Ülkelerin Ağ-Zaman Haritası-Ülke İş Birlikleri

İlgili görselde ülkeler arası iş birlikleri ve yıllara göre değişim görülebilmektedir. Son yıllarda yayınlanan makalelerin (sarı renk ile gösterilen) daha çok Mısır, Rusya, Pakistan, Tayland gibi ülkelerde iş birliği içinde olduğu dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Avrupa birliği ülkeleri arasında da iş birlikleri dikkat çekmektedir. ABD'nin ilk sırada yer alması ülke sınırlarında çok sayıda üniversite bulunması ve bu üniversitelerde çok sayıda akademisyenin olması ve gelişmiş bir ülke olması ile açıklanabilir.

Ayrıca çalışmada incelenen makalelerin 2019 öncesi (366) ve 2019 ve sonrasında (550) olma durumları göz önünde bulundurularak ülkelerin dağılımı incelenmiştir. Bu kapsamda en fazla çalışmanın yürütüldüğü ilk 10 ülkenin karşılaştırıldığı bilgiler Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. 2019 Öncesi ve Sonrası Ülke Dağılımlarının Karşılaştırılması

2019 öncesi		2019 ve sonrası	
Ülke	n	Ülke	n
ABD	64	Çin	91
İngiltere	50	ABD	65
Almanya	28	Hindistan	52
Avustralya	26	İngiltere	44
İspanya	26	Almanya	43
Çin	21	İtalya	30
Hollanda	19	Avustralya	29
İsveç	19	Malezya	24
İtalya	19	Polonya	21
Fransa	18	Fransa	20

İlk 10 ülke karşılaştırılmıştır. Türkiye'den olan çalışmaların 4 tanesi 2019 öncesine aitken, 13 tanesi 2019 ve sonrasında aittir.

Tablo 4'te de görüldüğü üzere 2019 öncesi ve 2019 ve sonrasında yürütülen araştırmaların ülkelere dağılımında ve sıralamasında farklılıklar gözlenmektedir. 2019 öncesi Çin'den 21 çalışma varken 2019 ve sonrasında 91 çalışmaya ulaşılmış ve Çin ilk sırada yer almaktadır. Diğer taraftan Hindistan ve Malezya'da yürütülen çalışma sayısında ciddi artışlar olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'den olan çalışmaların durumu değerlendirildiğinde 4 tanesi 2019 öncesinde 13 tanesinin 2019 ve sonrasında gerçekleştirilmiştir. Türkiye açısından da sürdürülebilir tüketim araştırmalarına yönelik ilginin son yıllarda arttığı burada da görülmektedir ancak çalışma sayısının yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir.

3.2.4. Makalelerin Kurumlara Göre Dağılımı ve Kurum İş Birlikleri

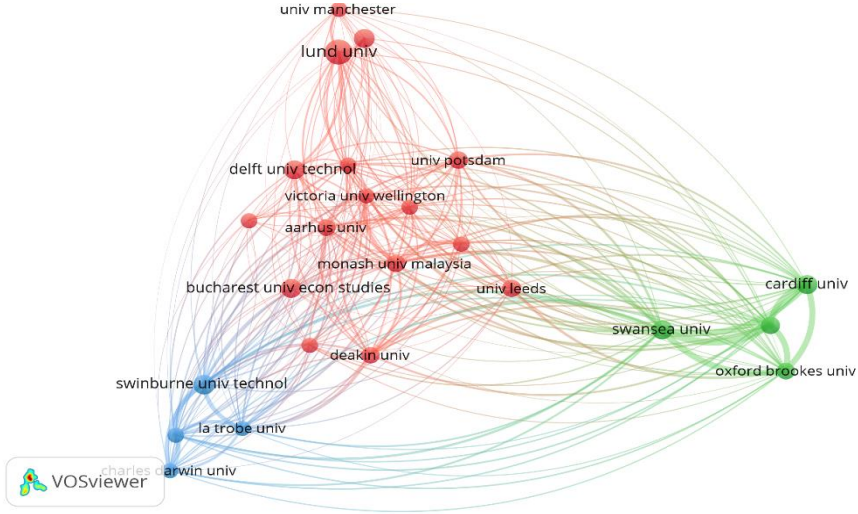
Çalışmada sürdürülebilir tüketim konusunda en çok yayın yapan ilk 10 kurum bilgisi Tablo 5'te sunulmuştur. En çok yayının Lund Üniversitesi'nden olduğu ve sonrasında ikinci sırada Swinburne Teknoloji Üniversitesi'nden olduğu görülmektedir. Bükreş Üniversitesi, Cardiff Üniversitesi, Delft Teknik Üniversitesi, Swansea Üniversitesi ve Qxford Üniversitesi'nden ise eşit sayıda yayınların olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar ilk sıralarda yer alan kurumlar İsveç, Avustralya, Romanya'da olsa da genel olarak kurumların Birleşik Krallık'ta olan kurumlar olduğu görülmektedir. Bu bulgu ülke dağılımlarındaki bulgu ile benzerdir.

Tablo 5. Sürdürülebilir Tüketim Araştırmalarında Öne Çıkan İlk 10 Kurum

Kurumlar	n	Atıf sayısı
Lund Üniversitesi	14	580
Swinburne Teknoloji Üniversitesi	9	378
Bükreş Üniversitesi Ekonomik Çalışmaları	8	72
Cardiff Üniversitesi	8	547
Delft Teknik Üniversitesi	8	440
Swansea Üniversitesi	8	481
Oxford Üniversitesi	8	190
Monash Üniversitesi	7	93
Gloucestershire Üniversitesi	7	441
Leeds Üniversitesi	7	303

Sürdürülebilir tüketim araştırmalarında öne çıkan kurumlar ve kurumlar arası iş birliğini gösteren harita Şekil 6'da sunulmaktadır. Öne çıkan kurumlar arasındaki iş birliklerine bakıldığında Birleşik Krallık'ta yer alan Oxford, Cardiff ve Swansea üniversitelerinin kendi aralarındaki iş birlikleri ön plana çıkarken, aynı bölgede bulunan Leeds üniversitesinin diğer üniversitelerle iş birliği dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Avustralya'daki üniversitelerin kendi içindeki iş birlikleri görülmektedir.

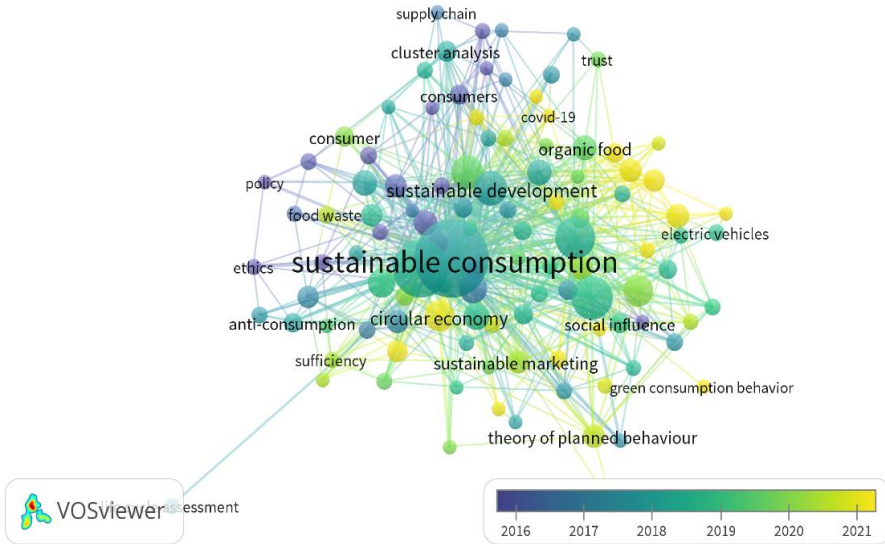
Şekil 6. Sürdürülebilir Tüketim Araştırmalarında Öne Çıkan Kurumlar ve İş Birlikleri

3.2.5. Anahtar Kelime Analizi

Araştırmada sürdürülebilir tüketim kavramı ile ilişkilendirilen kavramları ortaya koyabilmek amacıyla anahtar kelime analizi yapılmıştır. Şekil 7’de makalelerde yazarlar tarafından belirtilmiş olan anahtar kelimeler birlikte bulunma analizi ile görselleştirilmiştir.

Şekil 7. Anahtar Kelimelerin Zamana Göre Birlikte Bulunma Ağı ve Sıklığı

Makalelerde belirtilen 2825 anahtar kelime bulunmaktadır. Birlikte bulunma ağı görselinin elde edilmesinde VOSviewer programında anahtar kelimelerin birlikte bulunma sayısı minimum “5” olarak seçilmiş nihayetinde bu eşik değeri sağlayan bağlantı gücü yüksek 110 anahtar kelimenin görselleştirilmesi elde edilmiştir. Şekil 7’de yıllar itibariyle çalışmaların hangi anahtar kelimelere daha çok odaklandığı ortaya konmuştur. Mor ve koyu yeşil renkler geçmiş yılları temsil ederken; açık yeşil ve sarı renkler son yıllarda ele alınan anahtar kelimeleri temsil etmektedir.

İncelenen makalelerde en çok kullanılan anahtar kelimenin “sürdürülebilir tüketim” olduğu belirlenmiştir. Ancak İngilizce dil yapısından ve bazen de yazarların farklı ifade etme tercihinden kaynaklanan, aynı anlama geldiği halde farklı ifade edilen kavramlar olduğu dikkat çekmektedir. Bunlar da dikkate alındığında yine ilk sırada sürdürülebilir tüketimin en sık kullanılan anahtar kelime olması araştırmancının bu konuya odaklanması nedeniyle doğal karşılanmaktadır. Burada önemli olan sürdürülebilir tüketim kavramından sonra en çok kullanılan anahtar kelimelerdir. Bu yönüyle incelendiğinde Tablo 6’da detaylı sunulduğu üzere en çok kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla; sürdürülebilirlik (118), yeşil tüketim (118), tüketici davranışları (59), yeşil pazarlama (55), sürdürülebilir kalkınma (36), yeşil ürünler (36), döngüsel ekonomi (28), planlı davranış teorisi (27), pazarlama (23), sorumlu tüketim (20) olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Makalelerde Sıklıkla Kullanılan Anahtar Kelimeler

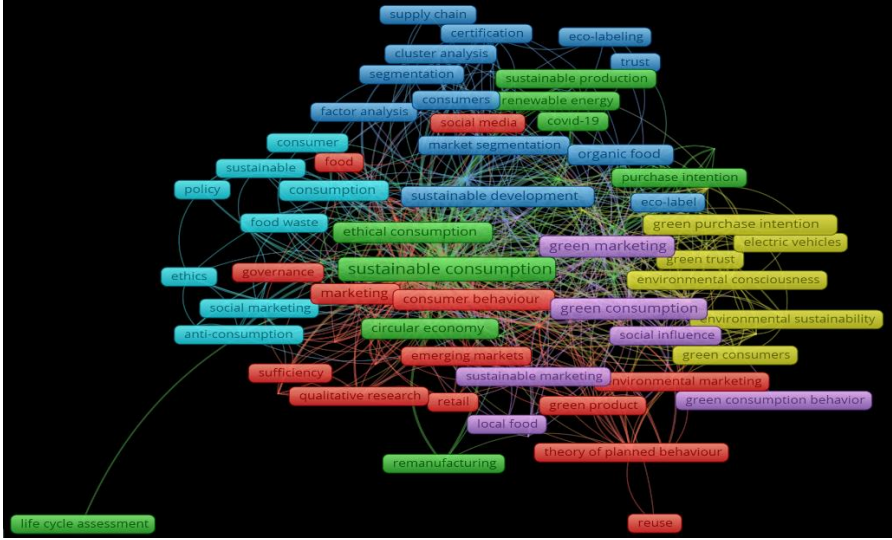
Anahtar Kelimeler	Tekrar Sayısı	Anahtar Kelimeler	Tekrar Sayısı
Sürdürülebilir tüketim	234	Etik tüketim	17
Sürdürülebilirlik	118	Organik gıda	17
Yeşil tüketim	60	Çevresel kaygı	16
Tüketici davranışları	59	Yeşil satın alma niyeti	15
Yeşil pazarlama	55	Çevre	14
Sürdürülebilir kalkınma	36	Satın alma niyeti	14
Yeşil ürünler	36	Sürdürülebilir tüketim ve üretim	14
Döngüsel ekonomi	28	Sürdürülebilir pazarlama	14
Planlı davranış teorisi	27	Sosyal pazarlama	13
Pazarlama	23	Sosyal sorumlu tüketim	13
Sorumlu tüketim	20	Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	12
Tüketici	20	Küme analizi	11
Tüketim	18	Kurumsal sosyal sorumluluk	11
Ödeme istekliliği	18	Yeşil satın alma davranışı	11
Tutum	18	Gelişmekte olan pazarlar	11
Yeşil tüketici	18	Çevre yanlısı davranış	10

Literatürde sürdürülebilir tüketimin kavramsallaştırılmasında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarından yararlandığı ve sürdürülebilir tüketim yerine sıklıkla yeşil tüketim, sorumlu tüketim, etik tüketim, çevreci tüketim gibi kavramların kullanıldığı

bilindiğinden ilgili anahtar kelimelerinin sıklıkla kullanılması doğal görülmektedir. Özellikle döngüsel ekonomi, gelişmekte olan pazarlar anahtar kelimeleri dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimelerin birlikte oluşum analizi sonuçlarına göre 6 farklı küme elde edilmiştir. Şekil 8’de görüldüğü üzere her bir küme farklı renkle gösterilmiş ve kelimeler arasındaki ağlar yer almaktadır.

Şekil 8. Anahtar Kelime Kümeleri

Kümelerde yer alan anahtar kelimeler Tablo 7’de sunulmaktadır.

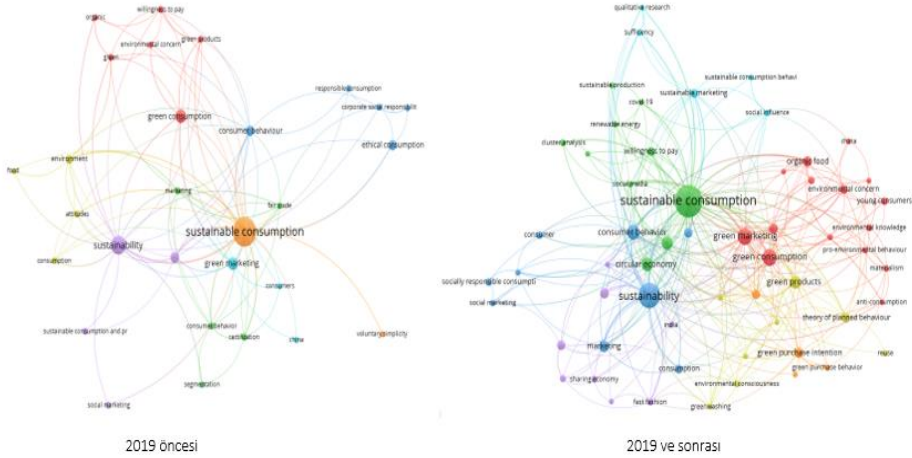
Tablo 7. Anahtar Kelimelerin Kümelere Göre Dağılımı

Kümelere	Anahtar Kelimeler
Kırmızı küme	Tutum, işletme modeli, iklim değişikliği, ortak tüketim, tüketici davranışları, gelişmekte olan pazarlar, çevre, çevresel pazarlama, yiyecek, hükümet, yeşil tüketici, yeşil ürün, Malezya, pazarlama, çevre yanlısı davranış, nitel araştırma, perakende, dönüşüm, paylaşım ekonomisi, sosyal medya, yeterlilik, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilir kalkınma, planlı davranış teorisi, değerler, genç tüketiciler
Yeşil küme	Döngüsel ekonomi, tüketim değeri, kurumsal sosyal sorumluluk, covid-19, çevresel kaygı, çevresel bilgi, etik tüketim, adil ticaret, yeşil, yaşam döngüsü değerlendirmesi, tutum, makro pazarlama, materyalizm, motivasyon, organik, kişisel değerler, satın alma eğilimi, geri dönüşüm, yeniden üretim, yenilenebilir enerji, sosyal normlar, sosyal sorumlu tüketim, öznel normlar, sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilir üretim, ödeme istekliliği
Mavi küme	Belgelendirme, kümeleme analizi, tüketici davranışı, tüketiciler, demografik, eko-etiket, eko-etiketleme, gelişmekte olan pazarlar, faktör analizi, pazar bölümlendirme, organik gıda, kalite, tedarik zinciri, anket, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir moda, Vietnam

Sarı küme	Elektrikli araçlar, çevresel tutum, çevresel bilinç, çevresel sürdürülebilirlik, hızlı moda, yeşil tüketici, yeşil ürün, yeşil satın alma davranışı, yeşil güven, yeşil aklama, algılanan risk, planlı davranış teorisi
Lila küme	Çin, yeşil tüketim, yeşil tüketim davranışı, yeşil pazarlama, Hindistan, yerel yiyecek, sorumlu tüketim, sosyal etki, sosyal sorumluluk, sürdürülebilir pazarlama, sürdürülebilir tüketim
Turkuaz küme	Tüketim karşıtlığı, tüketici, tüketim, etik, gıda israfı, politika, sosyal pazarlama, sürdürülebilirlik, gönüllü sadelik

Çalışmada ayrıca 2019 öncesi ve 2019 ve sonrasında yayınlanmış olan makalelerde geçen anahtar kelime dağılımları ayrı ayrı incelenmiş ve anahtar kelimelerin birlikte bulunma ağ görselleri Şekil 9'da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Şekil 9. 2019 Öncesi ve Sonrası Anahtar Kelimelerin Değişimi

Elde edilen bulgulara göre 2019 öncesindeki çalışmalarda ön plana çıkan 29 anahtar kelime varken; 2019 ve sonrasında 59 farklı anahtar kelimenin öne çıktığı tespit edilmiştir. İki grupta da sıklıkla birlikte kullanılan anahtar kelimeler sıralamasında ilk dörtte yer alan anahtar kelimeler (sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilirlik, yeşil tüketim ve yeşil pazarlama) aynıdır. Anahtar kelimeler detaylı incelenip karşılaştırıldığında 23 tanesinin aynı ya da benzer olduğu ve sıralamalarında önemli değişiklikler olmadığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan 2019 öncesindeki yayınlarda farklı olarak etik tüketim, çevre, yeşil ürün, sertifika, adil ticaret, gönüllü sadelik kelimeleri yer almaktadır. 2019 ve sonrası yayınlarda farklı olarak dögüsel ekonomi, yeşil satın alma eğilimi, organik gıda, planlı davranış teorisi, sürdürülebilir pazarlama, genç tüketiciler, çevresel bilgi/bilinç, hızlı moda, paylaşım ekonomisi, gıda atığı, yeşil güven, materyalizm, çevre yanlısı davranış, yeniden kullanım, sosyal etki, sosyal medya, yeterlilik, tüketim karşıtlığı, kovid 19, elektrikli araçlar, çevresel sürdürülebilirlik, yeşil aklama, nitel araştırma, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir moda, sürdürülebilir üretim, güven ve

Hindistan kelimelerin ön plana çıkmaktadır. 2019 ve sonrasında öncesinden farklı olarak özellikle döngüsel ekonomi ve planlı davranış teorisi anahtar kelimelerin baskın olarak öne çıktığı tespit edilmiştir.

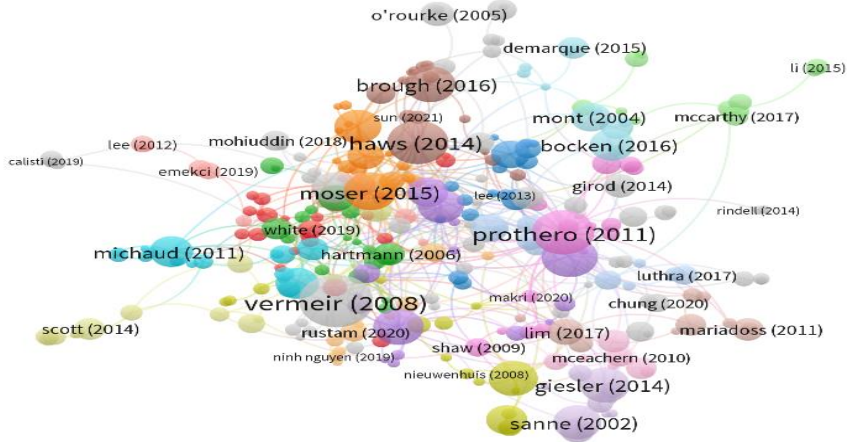
3.2.6. Atıf Analizi

Akademik çalışmalarda önemli göstergelerden birisi de atıf sayısıdır. Bu kapsamda araştırmada atıf sayılarını incelenerek sürdürülebilir tüketim literatüründeki en ilgili ve etkili makaleler ve yazarlar belirlenmeye çalışılmıştır. 916 makalenin Web of Science verilerine göre toplam atıf sayısı 23626'dır. Çalışmaların yıllara göre dağılımı dikkate alındığında, çalışmaların büyük çoğunluğunun son yıllara ait olmasına rağmen atıf sayısının yüksek olduğu söylenebilir. Hiç atıfı bulunmayan 116 makale, sadece 1 atıfı bulunan 70 makale ve 2-9 arası atıfa sahip olan 278 makale bulunmaktadır. Atıf sayısı henüz az olan makalelerin 2021 sonrası yayınlanan çalışmalar olduğu söylenebilir.

3.2.6.1. En Çok Atıf Alan Makaleler

Çalışmada atıf analizi minimum atıf sayısı 10 seçilerek gerçekleştirilmiştir. Toplamda 916 makaleden 452'si bu eşik değerini geçtiği tespit edilmiştir. Şekil 10'da söz konusu çalışmalara yönelik atıf analizi ağ haritası sunulmaktadır. Tablo 8'de en çok atıf alan 10 makale ve yayımlandıkları dergi ve atıf sayıları gösterilmektedir. Ayrıca hesaplanan yıllık ortalama atıf sayısı da sunulmuştur.

Şekil 10. En Çok Atıf Alan Makalelerin Ağ Haritası

İncelenen çalışmalar arasında en çok atıf alan makalenin 579 atıf ile Vermeir & Verbeke'nin 2008 yılındaki çalışması olduğu tespit edilmiştir. Yıllık ortalama atıf sayısı 23'dür. İlgili çalışmanın Google Akademik verilerine göre atıfı ise 1513'dür. Çalışmada Belçika'da planlı davranış teorisine göre varsayılan belirleyicilerin (tutumlar, algılanan davranışsal kontrol, sosyal normlar) genel olarak sürdürülebilir tüketim niyeti üzerindeki etkisi ve bu etki üzerinde tüketicinin algıladığı güven ve kişisel değerlerin etkisi ele alınmaktadır. Çalışmada bulgular sürdürülebilir süt ürünleri tüketme niyetindeki varyansın %50'sinin kişisel tutumlar, algılanan

sosyal etkiler, algılanan tüketici etkinliği ve algılanan bulunabilirlik kombinasyonu ile açıklandığını göstermiştir. Buna ek olarak, farklı güven ve kişisel değer yönelimi seviyeleri, belirleyicilerin farklı güçlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma genç yetişkinler arasında sürdürülebilir gıda tüketimini teşvik etmek için kamu politikası ve pazarlama önerileri sunmaktadır.

En çok atıf alan çalışmalarda ikinci sırada Prothero ve diğerlerinin 2011 yılındaki makaleleri 414 atıfla yer almaktadır. Yıllık ortalama atıf sayısı 35'tir. Diğer makaleye göre nispeten daha yeni bir çalışma olmasına rağmen daha fazla atıf alma potansiyelinden bahsedilebilir. Çalışmanın Google Akademik verilerine göre atıfı ise 999'dur. Bu makalede sürdürülebilir tüketim incelemekte ve sürdürülebilirlik sorununu ele alırken pazarlama ve tüketici araştırmacıları ile kamu politikacılarının olası rolleri değerlendirilmektedir. Çalışmada tüketicilerin sürdürülebilirlik konusundaki tutum ve davranışları arasındaki tutarsızlık, bireysel vatandaşların toplumdaki rolü ve sürdürülebilirliği teşvik etmek için makro-kurumsal bir yaklaşım önerisi ele alınmaktadır. Bu ayrı, ancak birbiriyle ilişkili fırsatların her biri ayrıntılı olarak incelemekte ve olası araştırma yolları ve kamu politikası girişimleri değerlendirilmektedir.

Üçüncü sırada Haws ve diğerlerinin 2014 yılındaki çalışmalarının 395 atıf sayısı ile yer almaktadır. Burada dikkat çeken nokta yıllık ortalama atıf sayısı 44 olmasıdır. Google Akademik verilerine göre ise 900 atıf mevcuttur. Genel olarak nispeten son yıllarda yayınlamış makalelerin atıf alma potansiyellerinin daha fazla olduğu söylenebilir. Bu çalışmada kişinin satın alma ve tüketim davranışları yoluyla çevre koruma değerini ifade etme eğilimi olarak tanımlanan yeşil tüketim değerleri ölçeği (yeşil ölçek) kavramsallaştırılmakta ve geliştirilmektedir. Ayrıca, yeşil tüketim değerlerinin sadece çevresel kaynakların değil, aynı zamanda kişisel finansal ve fiziksel kaynakların korunmasıyla ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır.

Atıf sayısı fazla olan bir diğer makale Peattie ve Peattie'nin 2009'daki çalışmalarıdır. Bu makale, tüketimin azaltılmasına pazarlama disiplininin katkısını sosyal pazarlama perspektifinden ele almaktadır. Çalışmada daha sürdürülebilir tüketim arayışında, geleneksel pazarlama teorisi ve pratiğinin uygulamadaki zorluklarını ele almakta ve daha sürdürülebilir yaşam tarzlarını ve tüketimin azaltılmasını teşvik etmek için uyarlanmış bir sosyal pazarlama biçimini uygulamanın etkililiği değerlendirilmektedir. Moser (2005) ise planlı davranış teorisini temel alarak yeşil satın alma davranışının başlıca öncüllerini tanımlamış ve bunların göreceli önemini belirlemiştir. Ödeme istekliliği yeşil satın alma davranışının en güçlü belirleyicisi olarak tespit edilmiş, bunu kişisel normlar izlemiştir. Tutumun etkisi ise anlamsız çıkmıştır. Bu da tutum-davranış boşluğuna işaret etmektedir.

Tablo 8. En Çok Atıf Alan 10 Makale

Yazar-Yıl	Çalışmanın Başlığı	Çalışmanın Yayımlandığı Dergi	WoS Atıf Sayısı*	WoS'a göre Yıllık Ortalama Atıf Sayısı	Google Akademik Atıf sayısı**
Vermeir & Verbeke (2008)	Sustainable food consumption among young adults in Belgium: Theory of planned behaviour and the role of confidence and values	Ecological Economics	579	23	1513
Prothero vd. (2011)	Sustainable Consumption: Opportunities for Consumer Research and Public Policy	Journal of Public Policy & Marketing	414	35	999
Haws vd. (2014)	Seeing the world through GREEN-tinted glasses: Green consumption values and responses to environmentally friendly products	Journal of Consumer Psychology	395	44	900
Peattie & Peattie (2009)	Social marketing: A pathway to consumption reduction?	Journal of Business Research	347	25	981
Moser (2015)	Thinking green, buying green? Drivers of pro-environmental purchasing behavior	Journal of Consumer Marketing	305	38	766
Brough vd. (2016)	Is Eco-Friendly Unmanly? The Green-Feminine Stereotype and Its Effect on Sustainable Consumption	Journal of Consumer Research	280	40	701
Webb vd. (2008)	A re-examination of socially responsible consumption and its measurement	Journal of Business Research	275	18	876
Meek vd. (2010)	The impact of social norms on entrepreneurial action: Evidence from the environmental entrepreneurship context	Journal of Business Venturing	272	21	688
Giesler & Veresiu (2014)	Creating the Responsible Consumer: Moralistic Governance Regimes and Consumer Subjectivity	Journal of Consumer Research	268	30	670
Cooper (2005)	Slower consumption - reflections on product life spans and the throwaway society	Journal of Industrial Ecology	266	15	769

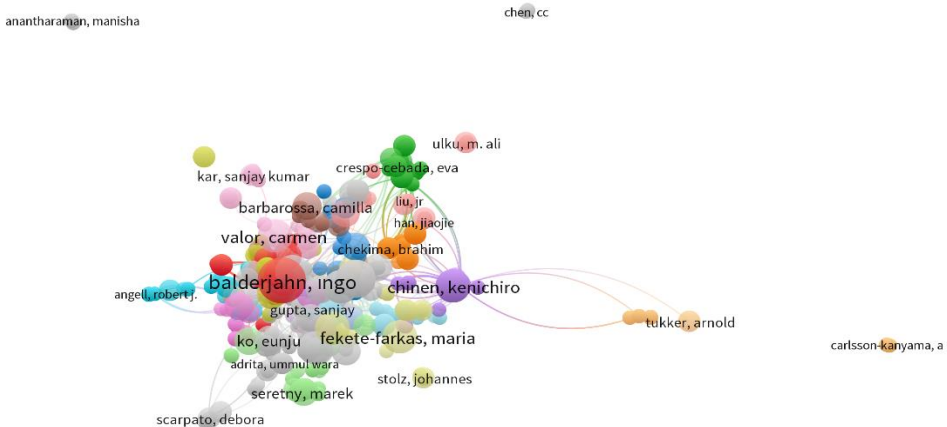
*Atıf sayıları 15.07.2023 tarihinde Web of Science veri tabanından çekilmiştir.
**Atıf sayıları 02.09.2023 tarihinde Google Akademik'ten elde edilmiştir.

Brough ve diğerleri ise (2016) çalışmalarında erkeklerin çevre dostu ürün alma davranışlarını benimseme olasılığının kadınlara göre daha düşük olmasının yeşil davranış ve dişillik arasındaki yaygın bir ilişkiden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu kapsamda çalışmada yeşillik ve dişillik kavramlarının bilişsel olarak bağlantılı olduğuna dair kanıtlar sunmakta ve buna bağlı olarak yeşil davranışlarda bulunan tüketicilerin başkaları tarafından daha kadınsı olarak kalıplaştırıldığını ve hatta kendilerini daha kadınsı olarak algıladıkları ortaya konulmaktadır. Bir diğer çalışmada (Webb vd., 2008) sosyal açıdan sorumlu tüketimi ele alınmış ve sosyal açıdan sorumlu satın alma ve elden çıkarma ölçeği geliştirilmiştir. Sosyal açıdan sorumlu tüketim, firmaların kurumsal sosyal sorumluluk performansına dayalı satın alma, geri dönüşüm ve çevresel etkilerine dayalı olarak ürünlerden kaçınma ve kullanımını azaltma olmak üzere üç boyutta ölçeklendirilmiştir. Meek ve diğerleri (2010) sosyal normların girişimcilik eylemi üzerindeki etkisini çevresel girişimcilik bağlamında ele almışlardır. Sosyal normların yeni firmaların kurulmasını etkilemede oynadığı rolü göstererek ve sosyal normların çevreye duyarlı ekonomik faaliyetleri teşvik etmeyi amaçlayan politikalar üzerindeki etkisini ortaya koymuşlardır. Giesler ve Veresiu (2014) çalışmalarında sorumlu tüketici kavramını ahlaki yönetim rejimi ve tüketici öznelliğini dikkate alarak ele almışlardır. Yönetimsellik sosyolojisine dayanarak, kişiselleştirme yetkilendirme, yeteneklendirme ve dönüşüm olmak üzere dört tüketici sorumluluğu ortaya koymuşlardır. Son olarak Cooper (2005) çalışmasında sürdürülebilir tüketim için ürün yaşam sürelerinin önemini vurgulamaktadır. Daha uzun ürün ömürlerinin verimlilik ve yeterliliğe katkıda bulunarak sürdürülebilir tüketime doğru ilerlemeyi nasıl sağlayabileceğini göstermek için teorik bir model geliştirilmiştir.

3.2.6.2. En Çok Atıf Alan Yazarlar

İncelenen çalışmalar kapsamında sürdürülebilir tüketim literatürüne katkıda bulunan 2472 farklı yazar bulunmaktadır. VOSviewer programında en az 1 makalesi ve en az 10 atıfı bulunan 1264 yazarın oluşturulmuş olan ağ haritası Şekil 11'de sunulmaktadır.

Şekil 11. En Çok Atıf Alan Yazarların Ağ Haritası

Sürdürülebilir tüketim literatürüne katkı veren yazarların tüm çalışmalarına yapılmış olan atıf sayıları incelendiğinde 579 atıfla Wim Verbeke ve Iris Vermeir ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada Andrea Prothero 468 atıfla Arnold Turkker 436 atıfla yer almaktadır. Diğer taraftan katkıda bulunduğu çalışma sayısı ve atıf sayısı birlikte göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir tüketim literatürüne Ingo Balderjahn'ın, Janine Dermody'nin, Nicole Koenig-lewis'in, Andrea Prothera'nın ve Seonaidh Mcdonald'ın önemli katkıları olduğu aşikardır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sürdürülebilir tüketim bireyleri, toplumu, ülkeyi ve dünyayı ilgilendiren akademik alanda da birçok disiplin tarafından ele alınan multidisipliner bir araştırma alanıdır. Küreselleşme, çevre kirliliği, aşırı doğal kaynak tüketimi ve salgın hastalıkların da artmasıyla bugünün yanı sıra gelecek nesillerinde yaşamlarını garanti altına almak için sürdürülebilir tüketimin özendirilmesi, desteklenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir tüketimin doğru anlaşılması ve bu alanda geliştirilecek stratejiler için bilimsel araştırmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Artan çalışma sayısı ile birlikte belirli zamanlar bu çalışmaların bütünsel olarak değerlendirilmesinin özellikle literatür ve gelecek araştırmalar için önem arz etmektedir. Bu çalışmada da bu kapsamda sürdürülebilir tüketimle ilgili olarak 2000-2023 yılları arasında yayınlanan ve Web of Science veri tabanında yer alan 86 farklı ülkeden, 1226 kurumdan, 2472 farklı yazarın, 264 farklı akademik dergide yayınlanmış olduğu 916 araştırma makalesi çeşitli yönlerden (yayın sayısı, yazar, yıl, dergi, ülke, kurum, anahtar kelime, atıf) bibliyometrik analiz tekniği ile analiz edilmiş alanın bütünsel görünümü ortaya konulmuştur.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; sürdürülebilir tüketim çalışmalarının her geçen yıl artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Özellikle bu artışın 2019 yılında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen covid 19 pandemisiyle daha keskinleştiği söylenebilir. İncelenen makaleler göz önünde bulundurulduğunda en fazla makalenin 2021 yılında yayınlandığı tespit edilmiştir. 2023 yılı sonunda makale sayısının daha da fazla olacağı öngörülmektedir. Söz konusu çalışmaların 264 farklı akademik dergide yer bulduğu bu dergilerden en çok "Sustainability" dergisinde makalelerin yayınlandığı görülmüştür. Çalışmaların sürdürülebilir tüketime odaklanması nedeniyle söz konusu dergide en fazla yayının olması doğal bulunmaktadır. Bununla birlikte çok sayıda pazarlama alanında önemli dergilerde de yayınların yer aldığı görülmektedir. Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ilgili alana 2472 araştırmacının katkıda bulunduğu en çok çalışmanın Igno Balderjahn'a ait olduğudur.

Alana 86 farklı ülkenin katkıda bulunduğu en çok çalışmanın ABD ve sonrasında Birleşik Krallık'ta olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'den ise sadece 17 çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların yürütüldüğü ülkeler gelişmiş düzeylerine göre sınıflandırıldığında araştırmaların büyük çoğunluğunun (%61) gelişmiş ülkelerde, %38'inin gelişmekte olan ülkelerde ve sadece %1'i az gelişmiş ülkelerde gerçekleştirildiği görülmüştür. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ve gelişmemiş ülkelerde ilgili alana daha çok odaklanılmasının gerektiği düşünülmektedir. İnsani gelişme endeksine göre ülkelerin dağılımı incelendiğinde ise araştırmaların büyük bir çoğunluğunun (%73,8) çok yüksek gelişmişlik sınıfında olan ülkelerde olduğu tespit edilmiştir. Özellikle orta gelişmişlik ve düşük gelişmişlik sınıfında yer alan ülkelerde araştırmaların yürütülmesinin faydalı olacağı düşünülmekte ve önerilmektedir. 2019 öncesi ve 2019 ve sonrası yürütülen araştırmaların ülke dağılımlarında özellikle 2019

sonrasında Çin, Hindistan, Malezya’da yürütülen araştırmaların sayısında önemli artışlar vardır. Türkiye açısından da sürdürülebilir tüketim araştırmalarına yönelik ilginin son yıllarda arttığı ancak çalışma sayısının yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. İncelenen çalışmaların kurumlara göre dağılımı incelendiğinde en çok yayının Lund Üniversitesi’nden olduğu ve sonrasında ikinci sırada Swinburne Teknoloji Üniversitesi’nden olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmalarda araştırmacıların belirtmiş olduğu anahtar kelimelere birlikte bulunma analizi yapıldığında ilk sıralarda sürdürülebilir tüketim, sürdürülebilirlik, yeşil tüketim kelimelerinin sıklıkla ve birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Son yıllara gelindiğinde covid-19, organik gıda, döngüsel ekonomi gibi kelimelerin ön planda olduğu dikkat çekmiştir. Sıklıkla kullanılan anahtar kelimeler 2019 yılı baz alınarak öncesi ve sonrası olarak karşılaştırılmıştır. 2019 ve sonrası yayınlarda farklı olarak döngüsel ekonomi, yeşil satın alma eğilimi, organik gıda, planlı davranış teorisi, sürdürülebilir pazarlama, genç tüketiciler, çevresel bilgi/bilinç, hızlı moda, paylaşım ekonomisi, gıda atığı, yeşil güven, materyalizm, çevre yanlısı davranış, yeniden kullanım, sosyal etki, sosyal medya, yeterlilik, tüketim karşıtlığı, covid 19, elektrikli araçlar, çevresel sürdürülebilirlik, yeşil aklama, nitel araştırma, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir moda, sürdürülebilir üretim, güven ve Hindistan kelimelerin ön plana çıkmaktadır. 2019 ve sonrasında öncesinden farklı olarak özellikle döngüsel ekonomi ve planlı davranış teorisi anahtar kelimelerin baskın olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Baskın olan kelimelerden birisi de planlı davranış teorisidir. Sürdürülebilir tüketimin teorik alt yapısında sıklıkla yararlanılan bir teoridir. Bununla birlikte son yıllarda bu teori dışında farklı teorilerin baz alındığı çalışmalara yönelik bir eğilim bulunmaktadır. Dolayısıyla diğer teorilerin (örneğin gerekçeli eylem teorisi, öz belirleme teorisi, sosyal bilişsel teori) temel alındığı çalışmaların yürütülmesinin literatüre önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Sürdürülebilir tüketim/yeşil tüketimle birlikte son yıllarda gündemde olan bir diğer konu tutum-davranış boşluğudur (Kazancı Sunaoğlu, 2022). Tutum-davranış boşluğu ile tüketicilerin sürdürülebilir/yeşil tüketime yönelik tutumlarının olumlu olmasına rağmen bunun gerçek satın alma davranışına yansımaması ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu boşluğa neden olan ve artıran faktörlerin tespiti ve boşluğu kapatmada izlenebilecek stratejilere yönelik yeni çalışmaların yürütülmesi oldukça önemlidir.

Çalışmada son olarak atıf analizi gerçekleştirilmiştir. En çok atıf alan çalışma Vermeir ve Verbeke’nin (2008) Belçika’da gençlerin sürdürülebilir ürün tüketimini inceledikleri çalışma olduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırmacılar en çok atıf alan araştırmacılardır. Bu yönüyle ilgili alanda çalışma yürüteceklerin en çok atıf almış temel kaynakları okumaları literatüre hakimiyet açısından önemlidir. En çok atıf alan dergi ise Journal of Cleaner Production olduğu tespit edilmiştir. Yine bu konuda çalışma yayınlamak isteyen araştırmacılara dergi seçerken bu bilgilerin yönlendirici olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, sürdürülebilir tüketim konusuna ilişkin literatürün oldukça büyük boyutta olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile sürdürülebilir tüketim araştırma alanına genel bir bakış sunmuştur. Bu konuda araştırma yapacaklar için konu, anahtar kelime, başvurabilecekleri temel kaynaklar, yazarlar ve dergiler konusunda faydalı bilgiler sunulmuştur.

Bu çalışmanın önemli kısıtlarından birisi sadece Web of Science veri tabanındaki araştırma makaleleri ile sınırlandırılmasıdır. Dolayısıyla sunulan ve tartışılan sonuçlar sadece Web of Science veri tabanı özeline aittir. Diğer veri tabanlarında yer alan sürdürülebilir tüketim çalışmaları göz ardı edilmiştir. Ancak bulguların genellenebilirliğini açısından bu sınırlama özellikle sosyal bilimlerde en büyük ve en önemli veri tabanlarından birinin tercih edilmesiyle en aza indirilmeye çalışılmıştır. İlerleyen zamanlarda aynı ya da daha fazla anahtar kelimeler kullanılarak örneğin Scopus gibi daha fazla veri tabanında taramalar yaparak, araştırma makalesi dışındaki yayınlarda dahil edilerek sürdürülebilir tüketim literatürü üzerine bibliyometrik araştırmalar yanı sıra sistematik inceleme, meta analiz türü çalışmalar yapılabilir. Covid-19 salgınının olduğu 2019 yılı baz alınarak öncesinde ve sonrasında sürdürülebilir tüketim çalışmaları karşılaştırılarak eğilimde varsa değişim ortaya konabilir.

“Sürdürülebilir Tüketim Çalışmalarının Pazarlamadaki Rolü: Bibliyometrik Analiz (2000-2023)” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

	Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmış ve intihal kontrol programında kontrol edilmiştir. Çalışmanın tüm sorumluluğu yazara aittir.
Bilgilendirme	Herhangi bir bildiri veya tezdin üretilmemiştir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çıkar çatışması yoktur.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tek yazar tarafından hazırlandığı beyan edilmiştir.
Teşekkür	-
Etik Kurul Onay Belgesi	Etik Kurul onayı gerek yoktur.
Ölçek İzni	Ölçek iznine gerek yoktur.

Kaynakça

- Akdoğan, L. (2023). Sürdürülebilir Tüketim: Kavramsal Bir Çalışma. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 43-53.
- Albort-Morant, G., Henseler, J., Leal-Millán, A., & Cepeda-Carrión, G. (2017). Mapping the field: A Bibliometric Analysis Of Green Innovation. *Sustainability*, 9(6), 1011.
- Araújo, A. C. M., Oliveira, V. M., & Correia, S. E. N. (2021). Sustainable Consumption: Thematic Evolution from 1999 to 2019. *Revista de Administração Mackenzie*, 22(2), 1–34.

- Arslan, E. (2022). Sosyal Bilim Araştırmalarında Vosviewer İle Bibliyometrik Haritalama Ve Örnek Bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 33-56.
- Bennett, J., & Collins, D. (2009). The Policy İmplications Of Sustainable Consumption. *Australasian Journal of Environmental Management*, 16(1), 47-55.
- Brough, A. R., Wilkie, J. E., Ma, J., Isaac, M. S., & Gal, D. (2016). Is Eco-Friendly Unmanly? The Green-Feminine Stereotype And Its Effect On Sustainable Consumption. *Journal Of Consumer Research*, 43(4), 567-582.
- Cooper, T. (2005). Slower Consumption Reflections On Product Life Spans And The "Throwaway Society". *Journal of industrial Ecology*, 9(1-2), 51-67.
- Corsini, F., Laurenti, R., Meinherz, F., Appio, F. P., & Mora, L. (2019). The Advent Of Practice Theories İn Research On Sustainable Consumption: Past, Current And Future Directions Of The Field. *Sustainability*, 11(2), 341.
- Dursun, İ., Köksal, C. G., & Kabadayı, E. T. (2022). COVID-19 Salgını Döneminde Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarında Yaşanan Değişim. *Journal of Management and Economics Research*, 20(3), 302-324.
- Eren, Y. & Şengün, H.İ., (2022). Sürdürülebilir Tüketim Kavramı Üzerine Bibliyometrik Bir Çalışma, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Van YYÜ 40. Yıl Özel Sayısı, 78-93.
- Garfield, E. (1979). Is Citation Analysis A Legitimate Evaluation Tool? *Scientometrics*, 1, 359-375.
- Giesler, M., & Veresiu, E. (2014). Creating The Responsible Consumer: Moralistic Governance Regimes And Consumer Subjectivity. *Journal of Consumer Research*, 41(3), 840-857.
- Haider, M., Shannon, R., & Moschis, G. P. (2022). Sustainable Consumption Research And The Role Of Marketing: A Review Of The Literature (1976-2021). *Sustainability*, 14(7), 3999.
- Haws, K. L., Winterich, K. P., & Naylor, R. W. (2014). Seeing The World Through GREEN-Tinted Glasses: Green Consumption Values And Responses To Environmentally Friendly Products. *Journal of Consumer Psychology*, 24(3), 336-354.
- Hornibrook, S., May, C., & Fearne, A. (2015). Sustainable Development And The Consumer: Exploring The Role Of Carbon Labelling İn Retail Supply Chains. *Business Strategy and the Environment*, 24(4), 266-276.
- Kazancı Sunaoğlu, Ş. (2022). Yeşil Tüketim. *Tüketici Davranışlarında Makro Trendler* (Ed. Fatih Şahin ve Reyhan Bahar). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kortunay, N. (2023). Sürdürülebilir Tüketim Davranışına Yönelik Tutumun Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal Bileşenleri: Kavramsal Bir Çalışma. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 699-716.

- Lee, K. (2014). Predictors of Sustainable Consumption Among Young Educated Consumers in Hong Kong. *Journal of International Consumer Marketing Journal Marketing*, 26(3), 217–238.
- Liu, Y., Qu, Y., Lei, Z., & Jia, H. (2017). Understanding The Evolution Of Sustainable Consumption Research. *Sustainable Development*, 25(5), 414-430.
- Lorek, D., & Fuchs, D. (2013). Strong Sustainable Consumption Governance – Precondition For A Degrowth Path? *Journal Of Cleaner Production*, 38, 36–43.
- McCain, K. W. (1996). Dictionary Of Bibliometrics - Diodato, V. *Journal of the American Society for Information Science*, 47, 716–717.
- Meek, W. R., Pacheco, D. F., & York, J. G. (2010). The Impact of Social Norms On Entrepreneurial Action: Evidence From The Environmental Entrepreneurship context. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 493-509.
- Mont, O., & Bleischwitz, R. (2007). Sustainable Consumption And Resource Management In The Light Of Life Cycle Thinking. *European Environment*, 17(1), 59–76.
- Moser, A. K. (2015). Thinking green, buying green? Drivers of Pro-Environmental Purchasing Behavior. *Journal Of Consumer Marketing*, 32(3), 167-175.
- Norris, M., & Oppenheim, C. (2007). Comparing Alternatives To The Web Of Science For Coverage Of The Social Sciences' Literature. *Journal Of Informetrics*, 1(2), 161-169.
- Özdemir, N. (2021). Dindarlık ve Sürdürülebilir Tüketim Davranışı: Gönüllü Sadeliğin Aracı Rolü. *Turkish Journal Of Marketing*, 6(1), 70-89.
- Özdemir, N., & Sunaoğlu Kazancı, Ş. (2023). Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Sürdürülebilir Tüketim Davranışına Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (56), 377-397.
- Özen, Y. & Yavaş, V. (2022). Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Anlayışına Yönelik Bir Bibliyometrik Analiz. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 209-228.
- Öztürk, N. ve Kurutkan, M. N. (2020). Kalite Yönetiminin Bibliyometrik Analiz Yöntemi İle İncelenmesi. *Journal of Innovative Healthcare Practices*, 1(1), 1-13.
- Peattie, K., & Peattie, S. (2009). Social Marketing: A Pathway To Consumption Reduction?. *Journal of Business Research*, 62(2), 260-268.
- Phulwani, P. R., Kumar, D. ve Goyal, P. (2020). A Systematic Literature Review And Bibliometric Analysis Of Recycling Behavior. *Journal Of Global Marketing*, 33(5), 354-376.
- Prothero, A., Dobscha, S., Freund, J., Kilbourne, W. E., Luchs, M. G., Ozanne, L. K., & Thøgersen, J. (2011). Sustainable consumption: Opportunities for consumer Research And Public Policy. *Journal of Public Policy & Marketing*, 30(1), 31-38.

- Quoquab, F., Mohammad, J., & Sukari, N. N. (2019). A Multiple-İtem Scale For Measuring "Sustainable Consumption Behaviour" Construct: Development and psychometric evaluation. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 31(4), 791–816.
- Savaş Alma D. (2022). Sürdürülebilir Tüketim ve Çevre Araştırmalarına Yönelik Bir Analiz. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 7(2), 81-100.
- Testa, F., Pretner, G., Iovino, R., Bianchi, G., Tessitore, S., & Iraldo, F. (2021). Drivers to green consumption: A Systematic Review. *Environment, Development And Sustainability*, 23, 4826-4880.
- UNEP. (2010). ABC of SCP: Clarifying Concepts on Sustainable Consumption and Production. <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&nr=945&menu=204>
- van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2023). VOSviewer Manual version 1.6.19. Erişim adresi: https://www.vosviewer.com/documentation/Manual_VOSviewer_1.6.19.pdf
- van Eck, N. ve Waltman, L. (2010). Software Survey: VOSviewer, A Computer Program For Bibliometric Mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523–538.
- Vergura, D. T., Zerbini, C., Luceri, B., & Palladino, R. (2023). Investigating Sustainable Consumption Behaviors: A Bibliometric Analysis. *British Food Journal*, 125(13), 253-276.
- Vermeir, I., & Verbeke, W. (2008). Sustainable Food Consumption Among Young Adults in Belgium: Theory Of Planned Behaviour And The Role Of Confidence And Values. *Ecological Economics*, 64(3), 542-553.
- Wolff, F. Schonherr, N. (2011). The Impact Evaluation Of Sustainable Consumption Policy Instruments, *Journal of Consumer Policy*, 34(1), 43–66.

The Role of Sustainable Consumption Studies in Marketing: Bibliometric Analysis (2000-2023)

Şerife Kazancı SUNAOĞLU

Extended Abstract

In recent times, an increasing number of environmental issues that threaten both the environment and human life have been identified. One of the primary causes of these problems is the overconsumption of natural resources. Unsustainable consumption is a major contributor to global environmental problems such as global warming, air and water pollution, and a decrease in biodiversity (Akdoğan, 2023). With the recognition of the importance and feasibility of sustainability strategies for consumption, the significance of sustainable consumption research has increased. In recent years, research on sustainable consumption has become more important, especially with the addition of consumption as a factor in the triad of population, environment, and development issues, resulting in a significant increase in the number of studies. In light of this information, the purpose of this study is to trace the development of sustainable consumption research in the field of marketing, identify trends, important works, and significant contributors to the field, and provide a holistic view of the sustainable consumption literature. This study differentiates itself from previous bibliometric studies by covering a broader time frame, including recent research, using multiple search terms to access more studies, and most importantly, incorporating studies specifically related to marketing. In summary, due to its comprehensiveness and currency, this study is expected to provide guidance to future researchers in the field of sustainable consumption within marketing by assisting them in selecting topics, foundational sources, and journals.

In line with the study's objectives, bibliometric analysis is employed as the research methodology. Bibliometric analysis is an objective and quantitative method that can be used to reveal the formation of a scientific research field, analyze specific aspects of publications, and provide various findings related to scientific communication (Garfield, 1979; McCain, 1996). With bibliometric analysis, the structure and conceptual development of a research field can be mapped, interpublication scientific communication can be analyzed, and recommendations for future research can be made (Phulwani et al., 2020). In this research, 916 research articles related to sustainable consumption were examined using the bibliometric mapping method with the VOSviewer software, based on data extracted from the Web of Science (WoS) database. Necessary data for the study were collected from the WoS database in suitable formats for analysis. VOSviewer software version 1.6.19 (van Eck &

Waltman, 2023) was used for bibliometric mapping, and Excel was used for descriptive analysis.

The findings of the study are presented under descriptive (trends over the years) and bibliometric mapping headings (author, country, institution, journal, citation, keyword). According to the findings of the study, it was determined that research on sustainable consumption has been on the rise each year. This increase was particularly pronounced after the global COVID-19 pandemic in 2019, which affected the entire world. When considering the examined articles, it was found that the highest number of articles was published in 2021. These studies were published in 264 different academic journals, with the most articles published in the "Sustainability" journal, which is not surprising given its focus on sustainable consumption. However, it is also noted that many articles were published in prominent marketing journals. Another finding of the study is that the most prolific author in this field is Igno Balderjahn, contributing to the literature with the highest number of studies. In terms of country contributions, 86 different countries were found to contribute to the field, with the United States and the United Kingdom leading in the number of studies, while Turkey had only 17 studies. It is suggested that there should be a greater focus on research related to sustainable consumption in developing countries like Turkey. When countries are classified according to their level of development, it is observed that the majority of research (61%) is conducted in developed countries, 38% in developing countries, and only 1% in underdeveloped countries. Therefore, it is recommended to focus more on research in developing and underdeveloped countries. Although interest in sustainable consumption research has increased in Turkey in recent years, the number of studies is still considered insufficient. The distribution of studies by institutions revealed that the institution with the most publications is Lund University, followed by Swinburne University of Technology. Keyword co-occurrence analysis of the keywords mentioned by researchers in their studies indicates that terms such as "sustainable consumption," "sustainability," and "green consumption" are frequently used together. Notably, terms like "circular economy" and "planned behavior theory" have gained prominence in recent years. "Planned behavior theory" is particularly relevant to the theoretical framework of sustainable consumption and is frequently used. However, there is also a trend towards studies that employ different theories, such as reasoned action theory, self-determination theory, and social cognitive theory, in addition to this theory. Therefore, it is believed that conducting studies based on other theories could make significant contributions to the literature. Finally, the study includes a citation analysis. The most cited study was found to be the research conducted by Vermeir and Verbeke (2008), which investigated sustainable product consumption among youth in Belgium. The same researchers were also found to be the most cited authors. Researchers planning to work in this field are encouraged to read the most highly cited foundational sources to gain expertise in the literature. The most cited journal in this context is the Journal of Cleaner Production. Researchers considering publishing in this field may find this information helpful when selecting a journal for their work.

In conclusion, it can be said that the literature on sustainable consumption is extensive. This study provides a general overview of the sustainable consumption research field. It offers valuable information on topics, keywords, foundational sources, authors, and journals for

researchers. One of the significant limitations of this study is that it is restricted to research articles only within the Web of Science database. Therefore, the presented and discussed results are specific to the Web of Science database. Sustainable consumption studies found in other databases have been overlooked.